

บทที่ 4

ประเภทของความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

นักวิชาการหลายท่านให้นิยามความหมายของความรุนแรงไว้หลายนิยาม เช่น ความรุนแรง หมายถึง พฤติกรรมที่มุ่งจะก่อให้เกิดอันตรายทางกายภาพต่อผู้อื่น สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สิน อื่นนิยาม หมายถึง การทำให้สะดุด หรือให้บาดเจ็บ ซึ่งกว้างและครอบคลุมการกระทำที่รุนแรงของ ฝ่ายต่างๆ ได้ด้าน โยฮัน กัลตุง(Johan Galtung) ได้แบ่งประเภทและลักษณะของความรุนแรงไว้ อย่าง ครอบคลุม 3 ประเภทด้วยกัน คือ ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรง เชิงวัฒนธรรม

4.1 ความรุนแรงทางตรง

ความรุนแรงทางตรง หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลกระทำต่อกัน อาทิ การ ต่อสู้ ทำร้ายร่างกาย อันก่อให้เกิดการสูญเสีย บาดเจ็บ ล้มตายโดยมีลักษณะเป็นกระบวนการ มีที่มา ของความรุนแรง มีเป้าหมาย และเหยื่อ โดยมีตัวผู้กระทำชัดเจน ทั้งผลจากความรุนแรงก็สามารถ มองเห็นได้ชัดเจนทางกายภาพ อาทิ ร่องรอยบอบช้ำตามร่างกาย รอยแผลจากอาวุธ ความพิการหรือ ความตายความรุนแรงทางกายภาพนี้ แบ่งได้เป็น

4.1.1 ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งตัวผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเป็นบุคคลในครอบครัว เดียวกัน หรือเป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน ความรุนแรงในลักษณะนี้อาจแยกย่อยตามผู้ก่อเหตุหลัก คือ ก่อเหตุโดยผู้ใหญ่ มักเป็นไปในลักษณะของการทำร้ายทุบตี ด่าทอ หรือการกดขี่ทางเพศ อาทิ การ บังคับร่วมเพศ หรือข่มขืน โดยมีเพศหญิงเป็นเหยื่อ หรือผู้ก่อเหตุเป็นเด็กกระทำต่อผู้ใหญ่ หรือทั้ง เด็กและผู้ใหญ่ก่อเหตุกระทำต่อผู้สูงอายุโดยระดับของความรุนแรงนั้นอาจมีตั้งแต่การขัดแย้งกัน ทางความคิด การทะเลาะเบาะแว้งกันด้วยคำพูด ไปจนถึงการลงมือทำร้ายไม่ว่าจะด้วยการใช้กำลัง หรือการใช้อาวุธเช่นตัวอย่างจากนวนิยายเรื่อง รุสณี ตัวรุสณีถูกข่มขืนจาก อดุลย์ ลูกชายของญาติที่ เธอไปอาศัยด้วย โดยที่ไม่กล้าบอกให้ใครรู้

ไม่ทันจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร อดุลย์ก็พุ่งเข้ามาชกที่ท้อง เธอจุกจนงอ ทั้ง กระหน้าฝ่ามือ ไปยังใบหน้าเธอนับไม่ถ้วน ตามด้วยชกตื้นๆ เธอจนไม่สามารถเดิน

ขยับได้ ดวงตาสีดำร้ายเห็นกระหายของเขาลูกโชน[...]ไม่ใช่แค่ครั้งเดียวที่อคุลย์ย้ายเธอ แต่เป็นทุกครั้งที่เขาสบโอกาสเหมาะ เขาเคยพาเธอออกนอกเส้นทางหลังกลับจากตลาด และที่บ้านเพื่อนคนหนึ่งแฉกป้อมหกรุสนิพยายามกระโดดหนีลงจากรถ แต่ถูกอคุลย์นุดกลับขึ้นมาอีกครั้ง จับเธอไว้ด้วยมือข้างหนึ่ง แล้วเร่งเครื่องบิดเต็มที่จนถึงที่หมาย ทั้งผลึกทั้งคันทั้งกระซอกเธอให้เข้าไปในบ้าน ไล่เพื่อนออกไปแล้วปิดประตู ทุกครั้งที่เขาย้าย รุสนิระบมไปด้วยความเจ็บปวด อคุลย์มีแต่บทรักอันร้อนรนแรง แน่ละที่ทุกครั้งที่เขาจะเปิดเกม เพื่อหีบอาวุธขึ้นมาทำร้ายตัวละครในเกมสักตัวหนึ่ง

(รุสนิ, หน้า 142-149)

แม้ในเรื่อง รุสนิที่หนีภัยความรุนแรงจากหมู่บ้านริมเทือกเขามาหลบอยู่กับญาติซึ่งเป็นพ่อของอคุลย์ แต่อคุลย์มองรุสนิเป็นผู้หญิงในบ้าน ที่ตนจะทำอะไรก็ได้ แม้หลังจากนั้นเขาจะบอกว่ารักเธอก็ตาม แต่การมีเพศสัมพันธ์ก็ยังคงเป็นไปในลักษณะใช้กำลังบังคับขึ้นใจทุกครั้ง เป็นความจริงที่หนีจากเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวมักเป็นเด็กหรือผู้หญิงซึ่งมีร่างกายและพลังกำลังดีกว่าตัวผู้กระทำซึ่งเป็นผู้ชาย ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมชายเป็นใหญ่ ที่ให้อำนาจแก่ผู้ชายในการใช้กำลังความรุนแรง ทั้งฝ่ายหญิงก็กลัวและอับอายเกินกว่าจะบอกให้ใครอื่นรับรู้ หรือขอความช่วยเหลือ

ความรุนแรงในครอบครัวนอกจากส่วนใหญ่ที่ผู้กระทำเป็นผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงหรือเด็กแล้ว ยังมีความรุนแรงที่ก่อโดยเด็ก เช่น ลูกทำร้ายร่างกายพ่อหรือแม่ ความรุนแรงในครอบครัวเมื่อเกิดขึ้น แม้จะเริ่มจากจุดเล็กๆ แต่ถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไขทำความเข้าใจกันในสมาชิก ปัญหาความรุนแรงนั้นก็จะเพิ่มระดับความรุนแรงมากขึ้น โดยได้ยกอีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเกิดขึ้นในนวนิยายเรื่องรุสนิ เมื่ออคุลย์ ลูกชายของไฟซอลซึ่งขณะนั้นกลายเป็นวัยรุ่นเกร ดิทยาเสพติด มีเรื่องทะเลาะกับพ่อ จนขาดสติ ทำร้ายพ่อจนถึงแก่ความตาย ว่า

ไฟซอลตะลึง ทั้งตกใจเสียใจระคน โกรธหนักยิ่งขึ้น เขายามสะบัดข้อมือออกจากกรอกรูกุม แต่มือของเด็กหนุ่มแน่นราวกับคีมยักษ์ ไฟซอลตะโกนคำทออย่างกราดเกรี้ยว ใช้เท้ายันหน้าอคุลย์แล้วถีบเต็มแรง อคุลย์ไม่ทันระวังตัวถึงกับกลิ้งหลุนลงไปนอนกับพื้น ไฟซอลปรีเข้ากระหน้าเตะ หน้าแข็งของเขากระทบชายโครงอคุลย์อย่างจังเป็นรอยปื้น ทว่าขณะกำลังยกเท้าขึ้นสูงหมายจะกระต๊อบช้ำนั้น อคุลย์ชิงพลิกตัวหนี แล้วลุกขึ้นเตะไฟซอลจนเขลลาไปชนผนัง

รุสนี่กรีดร้องห้ามพยายามถอดเครื่องอคูลย์ไม่ให้ทำร้ายไฟซอล อคูลย์หันขวับอย่างเดือดดาล ดบรุสนี่เต็มแรง ตามด้วยถีบตรงช่องท้อง รุสนี่ทรุดสวบกองกับพื้น เธอจุกจนไม่สามารถส่งเสียงใดๆ ออกมาได้ ความจุกตรงช่องท้องนั้นปวดร้าวเหลือประมาณ เธอนอนงอท้องอืดร้องโอดโอยอยู่ในลำคอ รู้สึกคล้ายๆ กับมีน้ำไหลออกมาตรงหว่างขา อคูลย์ปรี่เข้าหาไฟซอลซึ่งนั่งทรุดพิงผนังบ้านอย่างมีนงง เขายกเท้าขึ้นสูงเท่าที่จะสูงได้ แล้วกระแทกถีบไปยังใบหน้าไฟซอลอย่างสุดกำลังเสียงป๊อก! ดังก้องไปทั่วทั้งบ้าน จึงจุกบนเพดานตกใจกับเสียงนี้จนไม่กล้าขยับตัวหนูที่แอบซ่อนอยู่ในครัวถึงกับสะดุ้งพรวดผวา ไฟซอลตาเหลือกถลน เลือดไหลทะลักออกมาจากจมูกและปากไม่หยุด อคูลย์กระที่บซ้ำแล้วซ้ำเล่าอีกราวปีศาจเข้าถึง

(รุสนี่, หน้า 154-155)

จากนวนิยายเรื่อง รุสนี่ ความรุนแรงในครอบครัวที่ปรากฏนั้น เป็นความรุนแรงที่ผู้กระทำคือลูกกระทำต่อพ่อ โดยการใช้กำลังให้เกิดการบาดเจ็บจนถึงขั้นเสียชีวิต ซ้ำยังทำร้ายภรรยาจนตกเลือด ซึ่งสาเหตุของความรุนแรงในเหตุการณ์นี้ส่วนหนึ่งมาจากเกมทางคอมพิวเตอร์ที่อคูลย์ชอบเล่น เนื่องจากให้ความรู้สึกเสมือนจริง รู้สึกเหมือนตนหลุดเข้าไปใน โลกแห่งเกมนั้น เมื่อเกมที่เล่นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรบราฆ่าฟัน ผู้เล่นจึงซึมซับเอาความรุนแรงเข้ามาโดยไม่รู้ตัว ผวนกกับตกเป็นทาสยาเสพติด สถิตยั้งคิดจึงยิ่งลดน้อยลง

อีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งเป็นความรุนแรงที่เด็กกระทำต่อผู้ใหญ่อันเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน สาเหตุเพราะสมาชิกในบ้านคนอื่นๆ ไม่ยอมรับอุดมการณ์เดียวกันกับตน เมื่อความพยายามเกลี้ยกล่อมไม่เป็นผลสำเร็จ จึงต้องกลายเป็นการบังคับขู่เข็ญ ใช้ความรุนแรงเพื่อกดดันผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากตนให้ยอมแพ้

“ใครไม่สนับสนุนเรา มันผู้นั้นทรยศต่อพระเจ้า”

ฮามะขยับตัว พยายามกดข่มความเจ็บปวดไว้และค่อยๆ ยันกายลุกนั่งพิงผนังใกล้หน้าต่าง

“ฟังให้ดีนะ กอเคอร์” ชายวัยกลางคนพูด มือข้างหนึ่งกุมอยู่บริเวณทักดอกไม้“ที่แกทำอยู่นี้ไม่ใช่การต่อสู้ตามแนวทางของพระเจ้าหรอก”

“พวกคอเลาะสาและจะไปรู้อะไร”

ฮามะจ้องหน้ากอดีร์ แสงไฟจากหลอดฟลูออเรสเซนต์ซึ่งสอดผ่านช่องประตูเข้ามาทำให้ใบหน้าของกอดีร์จมอยู่ในเงามืด ทว่าแววแห่งความโหดเหี้ยมฉายประกายออกมาจากดวงตาคู่นั้น

“คนเราน่ะหลงผิดกันได้” มาริยะซึ่งนั่งอยู่ใกล้ๆ กั้นพุดขึ้น

“เราเตือนมาสองครั้งแล้ว” กอดีร์ยกปากกระบอกปืนชี้ไปยังฮามะ “แต่ทุกคนยังยืนยันกรานที่จะทรยศต่อแนวทางของเราโดยการต่อต้านมัน

(ช่วงช่อมตุ๊กตาจากอาเคเซีย, หน้า 131)

ในเรื่อง ช่วงช่อมตุ๊กตาจากอาเคเซียเมื่อ กอดีร์ ถูกชักจูงให้เข้าร่วมขบวนการก่อความไม่สงบ ทั้งได้รับการปลุกฝังประวัติศาสตร์ คำสอนในพระคัมภีร์ที่ถูกบิดเบือนอย่างผิดๆ เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงว่าเป็นเรื่องที่สามารถจะกระทำได้หากคนผู้นั้นเป็นศัตรูต่อแนวทางของขบวนการ จึงมักมีการข่มขู่คุกคามประชาชนผู้บริสุทธิ์ให้เข้าร่วมขบวนการหรือคอยเป็นสายให้ หากอีกฝ่ายไม่ยอมให้ความร่วมมือ หรือมีความคิดความเชื่อที่แตกต่างไปจากพวกตนก็มักเกิดการใช้กำลังคุกคาม แม้คนเหล่านั้นจะเป็นคนในครอบครัวของตนเองก็ตาม

4.1.2 ความรุนแรงในชุมชน เป็นความรุนแรงที่อาจจะเกิดได้ในโรงเรียน ในสถานที่ทำงาน หรือพบเห็น ได้ทั่วไปตามท้องถนน ความรุนแรงประเภทนี้มีพื้นฐานมาจากความรุนแรงในครอบครัว ช่องว่างทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน โดยความรุนแรงในชุมชนนี้อาจปรากฏในรูปแบบของการลักทรัพย์ การใช้ยาเสพติด หรือการใช้อาวุธ

ตัวอย่างจากนวนิยายเรื่อง รุสตี เมื่อในหมู่บ้านมีกลุ่มคนชาวบ้านเชื่อว่า อยู่ในขบวนการเพื่อก่อความไม่สงบ ชาวบ้านจึงต่างไม่ไว้ใจกัน เกิดการแตกแยก จนมีแต่ความหวาดระแวงต่อกัน

ข่าวแพร่กระจายไปในไม่ช้า บังเลาะฮ์เล่ารายละเอียดแก่โตะแนแบบ เย็นจดหมายฉบับนั้นให้ พร้อมทั้งข้อสันนิษฐานว่าชะหฺยาอาจเป็นสมาชิกขบวนการอันน่ากลัวนั้น เขาเล่าว่าจำได้เมื่อครั้งทหารมาล้อมหมู่บ้าน วันนั้นชะหฺยาเดินลงจากภูโตแล้วถูกทหารคุมตัวไปสอบสวน ชะหฺยาหายไปจากแคและหนึ่งคืน รุ่งเช้ามีจดหมายวางอยู่บนโตะแนบด้วยข้อความที่ติดมือมาเขียนนั้นมันจะเป็นอันใดอย่างไร หากไม่ใช่จดหมายก่อการใหญ่

“มีใครเห็นชะหฺยาไหม?” โตะแนแบบถามขึ้นหลังจากครุ่นคิดหนักหน่วง

“ที่ท่ารถ” ใครคนหนึ่งตอบ

รอดยังไม่ทันจะออกจากท่า ยะห้ยากับรุสนีก็โดน โຕ้ะแนแบบนำชาวแคและ
คุมตัวกลับ ทั้งสองมีงสงสัย ถามแล้วถามเล่าว่าเกิดเรื่องอะไร โຕ้ะแนแบบบอก
ว่าอัลเลาะห์เท่านั้นที่รู้ รุสนีเห็นดวงตาโกรธซึ่งมองมา เธอหวาดกลัวจนตัวสั่น กอด
แขนยะห้ยาไว้แน่น ถามเสียงสั่นเครือว่าเกิดอะไรขึ้น ยะห้ยากัดกรามเป็นสันนูน
ตอบ “องค์อัลเลาะห์เท่านั้นที่รู้”

ยะห้ยาปฏิเสธทุกข้อกล่าวหา เขาไม่ได้เป็นคนขโมยของบังละฮ์ อีก
ทั้งไม่เคยติดต่อกับใคร

(รุสนี, หน้า 35-38)

จากนวนิยายเรื่อง รุสนี ชาวบ้านเข้าใจผิดว่ารุสนีและยะห้ยาเป็นพวกขบวนการที่อยู่บนเขา
เพราะเคยเห็นยะห้ยาขึ้นไปบนนั้นและลงมาในวันที่เกิดเหตุลอบยิงทหารในหมู่บ้าน จึงตามไปจับ
ตัวยะห้ยาและรุสนีจากที่ท่ารถมาคุมตัวไว้ เรื่องเหล่านี้เกิดจากการที่ชาวบ้านในหมู่บ้านขาดความ
ไว้ใจต่อกัน เมื่อเกิดความเคลือบแคลงสงสัยต่อกันแล้วก็พร้อมที่จะทำร้ายกันที่สุดในที่สุด

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ไม่มีผู้ใดบอกได้ว่าตัวผู้ก่อความไม่สงบ
จริงๆ เป็นใคร กลุ่มใด หรือฝ่ายใดกันแน่ผู้คนในหมู่บ้านแม้จะรู้จักกันดี เห็นหน้าค่าตากันมานาน
บ้างเป็นญาติพี่น้องที่สนิทสนมกัน เด็กๆ ในหมู่บ้านต่างได้รับการดูแลจากทุกคนเสมือนเป็น
ลูกหลานของตนเอง ทั้งหมู่บ้านมีแต่ความสงบสุข สัมผัสสามัคคีกันดีแต่เมื่อเหตุร้ายเกิดขึ้นใน
หมู่บ้าน กลับกลายเป็นว่าทุกคนต่างไม่ไว้ใจกัน ไม่เชื่อใจกันอีกต่อไป ทั้งเกิดคำถามและข้อสงสัยว่า
ใครกันที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ร้ายเหล่านั้น จนสุดท้ายนำไปสู่ความหวาดระแวงกันเอง และตามมา
ด้วยการใช้ความรุนแรงต่อกัน

ในเรื่องสั้นเรื่อง ความเจ็บของลัลลา เมื่อรถที่ลัลลานั่งมากับพี่ชายและเพื่อนพี่ชายถูกปล้น
พี่ชายและเพื่อนถูกทำร้ายร่างกายและฆ่า ผู้คนในหมู่บ้านต่างพากันคาดเดาถึงสาเหตุกันต่างๆ นานา
บ้างว่าโดนกลุ่มพวกค้ายาเสพติดตัดตอน เนื่องจากเพื่อนพี่ชายที่ชื่อ อามาน ได้รับเลือกให้เป็นผู้นำ
หมู่บ้านด้วยนโยบายที่จะเอาจริงเอาจังในการต่อต้านยาเสพติดที่กำลังระบาด แต่ผู้เล้าซึ่งเป็นทหาร
ที่มารับราชการในหมู่บ้านมองว่าเรื่องนี้จะมีเบื้องหลังเกี่ยวกับคู่แข่งทางการเมืองท้องถิ่น และ
การที่พวกเขาสนิทกับฝ่ายทหารจนเข้าออกค่ายทหารบ่อยๆ ว่า

หากไม่โยงไปถึงการสร้างสถานการณ์ความรุนแรงของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มี
เครือข่ายนอกพื้นที่ เหตุที่นำหายนะมาสู่เขามีเพียงเรื่องเดียว นั่นคือเรื่องเล็กๆ ที่เขา
กับอามานนำมาเล่าให้ฟังว่า มีกลุ่มวัยรุ่นนิตยากลุ่มหนึ่งกำลังชงสมกันในส่วนร้าง
พวกนั้นเคียดแค้นทหาร เพราะไม่พอใจที่ออกมาสนับสนุนนโยบายปราบยาเสพติด
ในพื้นที่

ทว่าลำพังแค่กลุ่มวัยรุ่นก็ค่อนองคงไม่น่ากลัวอะไรนัก หากกลุ่มวัยรุ่นนิต
ยากลุ่มนั้นไม่มีคนหนุนหลัง ยูซุฟเผยถึงผู้อยู่เบื้องหลังว่า มีฐานะเป็นคู่แข่งทาง
การเมืองของอามานในศึกเลือกตั้งที่ผ่านมาหมาดๆ

(ความเงียบของลัษลา, หน้า 42-43)

เรื่องราวในเรื่องสั้นเรื่องนี้ เป็นข้อถกเถียงของชาวบ้านว่าใครเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการทำร้าย
ร่างกายจนถึงแก่ชีวิต ระหว่างกลุ่มวัยรุ่นนิตยากลุ่มที่ไม่พอใจนโยบายปราบปรามอย่างเอาจริงเอา
จัง คู่แข่งทางการเมืองที่แพ้การเลือกตั้งไปเมื่อไม่นานมานี้ หรือกลุ่มขบวนการที่ไม่พอใจเพราะเห็น
ว่าผู้ตายสนับสนุนกับทหารที่รักษาการณ์หมู่บ้าน

4.1.3 ความรุนแรงที่เกิดจากองค์กรอาชญากรรม โดยเป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาใน
รูปแบบต่างๆ มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักทางการเมืองในลักษณะของการต่อต้าน ต่อรอง
โค่นล้มอำนาจรัฐเพื่อให้พวกตนเป็นอิสระจากการปกครอง มักกระทำผิดกฎหมาย พัวพันหรือมี
ธุรกิจที่ผิดกฎหมาย เช่น การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การค้าอาวุธ และรวมไปถึงกลุ่มคนที่ตั้งเป็น
องค์กรหรือขบวนการเพื่อมอมเมาชักจูงประชาชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ให้สร้างสถานการณ์ความไม่
สงบต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวทางเศรษฐกิจหรือการเมือง เป็นการยึดและกุมอำนาจอย่างมี
ชอบทางกฎหมาย

ตัวอย่างจากเรื่องสั้น แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ เป็นเรื่องเกี่ยวกับองค์กร
อาชญากรรม หรือที่เรียกว่าผู้มีอิทธิพล ที่ว่า

นี่เป็นเรื่องนอกเหนือจากที่เราฝันไว้ เมื่อตอนนายๆออกมาประกาศว่าจะกวาด
ล้างผู้มีอิทธิพลให้หมด ผู้มีอิทธิพลก็ส่งคนมาติดต่อ เราไม่ปฏิเสธในเมื่อวิธีการไม่
ยุ่งยาก มีคนมาส่งโปยในตอนเที่ยง เราแจกจ่ายลูกค้าโดยวิธีที่รู้จักกัน รับโปยคืน
พร้อมจำนวนเงินก่อนฟุตบอลแข่ง คนเดิมจะมารับโปยกลับ เราได้ส่วนแบ่งยามผล
ฟุตบอลออกในตอนเช้า โดยไม่เกี่ยวกับการได้เสียของผลการพนัน และเริ่มวัฏ

ใหม่เมื่อจ่ายเงินแก่ลูกค้าที่ชนะ ฟุตบอลมีแข่งเกือบทุกวัน ดังนั้นเรื่องนี้จึงเกิดขึ้นทุกวัน และเมื่อถึงตอนที่นายกฯออกมาประกาศอีกครั้งว่า คนจนจะหมดไปจากประเทศ เราก็เริ่มมีฐานะทางการเงินที่ดี ไซ้ ด้วยวิธีง่ายๆ ที่ว่า และแม่กลโกงเงินโดยไม่ให้ใครรู้จะมากวิธี แต่เราก็ไม่คิดทบทวนข้ออ้างทั้ง เราเลือกเดินทางปลอดภัยด้วยเหตุผลง่ายๆ ผู้มีหน้าที่เก็บ โปษคือมือปืน

‘มือปืน’ คำนี้อาจดูเหมือนตลกๆไปแล้ว และแม้ว่าจะมีการปราบปรามกันอย่างหนัก แต่ใครกล้ายืนยันว่ามัน ไม่มีอีกแล้ว ความจริงคือทั้งผู้มีอิทธิพลและมือปืนยังอยู่เพียงแต่พวกเขาปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจเท่านั้น แต่การใส่เสื้อสองชั้นกับการแกว่งพลั่วให้ดำมปีน โพล่มาอวดสายตาในบางคราว ก็เพียงพอให้เราได้ตระหนักถึงการมีอยู่ ทั้งยังซาบซึ้งดีกับภารกิจของผู้ได้ชื่อว่ามือปืน

(แดดเซ้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ, หน้า 316-317)

ตัวละครเอกกับเพื่อนซึ่งเป็นทหารทั้งคู่ ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ ก่อนหน้านั้นได้เปิดร้านอาหารแล้วต่อมาได้รับการว่าจ้างจากผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ให้เปิดรับพนันฟุตบอลในช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายกวาดล้างผู้มีอิทธิพล จะเห็นว่าผู้มีอิทธิพลไม่ได้หายไปไหน แต่ส่วนมากคนที่ถูกกวาดล้างจากนโยบายฆ่าตัดตอนคือผู้ที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับผู้มีอิทธิพลมากกว่า นโยบายเหล่านี้ส่งผลให้มีการใช้ความรุนแรงอย่างแพร่หลาย หาตัวผู้กระทำจริงๆ ไม่ได้ องค์กรอาชญากรรมก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม

ตัวอย่างอีกเหตุการณ์ มาจากเรื่องสั้นเรื่อง หนี ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ถูกขู่ฆ่า โดยเฉพาะชาวไทยพุทธ เจ้าหน้าที่ไทยพุทธ หรือใครก็ตามที่อยู่ฝ่ายรัฐ ด้วยการกระทำที่ว่า

“มันวางระเบิดไปทั่วเมือง ในระเบิดบอกว่าจะฆ่าทุกคนที่อยู่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ จะเอาชีวิตชาวไทยพุทธเพราะเป็นคนนอกศาสนา มันจะฆ่าชาวไทยมุสลิมที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเพราะเป็นคนทรยศต่อเส้นทางของพระเจ้า บ้างบอกว่าจะตัดไฟ บุกรทำลายหมู่บ้านชาวไทยพุทธ หลายครั้งในวงสนทนาบอกว่าขณะที่เครือข่ายผู้ก่อความไม่สงบผ่านไปมาจะชี้จับจองบ้านหลังนั้นหลังนี้เพื่อแบ่งสรรปันส่วนหลังจากทวงแผ่นดินคืนมาได้สำเร็จ”

[...] เหตุการณ์ยังทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ เพื่อนเขาหลายคนถูกข่มขู่ไม่ให้ไปทำงาน ประกาศเอาชีวิตโดยไม่มีเหตุผล ข้าราชการลอบวางระเบิดและเช่นฆ่าผู้บริสุทธิ์มากขึ้นทุกวัน ทั้งที่เขาพบว่าทุกครั้งชั่วโมงจะมีสายตรวจของ

เจ้าหน้าที่ออกลาดตระเวนบนถนนทุกสาย และยิ่งระยะทางไม่เกินห้ากิโลเมตรบน
เส้นทางจะมีการตั้งด่านตรวจค้น แต่ถึงที่สุดแล้วการลอบฆ่ายังไม่มีทีท่าจะยุติ เขา
ไม่เข้าใจจริงๆ ว่า แผ่นดินตรงนี้มันเกิดอะไรขึ้น อะไรคือฟางเส้นสุดท้ายที่มี
อิทธิพลปิดกั้น โจมหน้ำผู้บงการตัวจริงของเหตุการณ์ดังกล่าว

(หนี่, 161-163)

เรื่องสั้นเรื่อง หนี่ ได้บรรยายการกระทำความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ของกลุ่มก่อความไม่
สงบ ในการใช้ความรุนแรงตอบโต้เจ้าหน้าที่รัฐ ช่มชู้ประชาชนผู้บริสุทธิ์ เพื่อให้ทางการยอมแพ้
โดยใช้ความชำนาญในพื้นที่ก่อความรุนแรงแล้วหลบหนี ประชาชนต้องอยู่กันอย่างหวาดกลัว
มาตรการรักษาความปลอดภัยของทางการก็ดูไม่ค่อยได้ผลในสายตาประชาชนเนื่องจากการก่อเหตุ
ไม่มีทีท่าว่าจะยุติหรือลดน้อยลง หลายคนต้องตัดสินใจอพยพ ไปอยู่ที่อื่นเพื่อหนีภัยที่กำลังคุกคาม
ชีวิต

ส่วนในนวนิยายเรื่อง รุสนี ชูโฮมิงถูกกลุ่มวัยรุ่นที่เข้าร่วมกับขบวนการเพื่อก่อความไม่
สงบในพื้นที่มาชักชวนเกมบังคับให้เข้าร่วม เมื่อปฏิเสธพวกนั้นก็กลับมาฆ่าพ่อแม่ของเขา และมา
ดักพบเพื่อทำร้ายเขา ทำให้ชูโฮมิงต้องย้ายบ้านย้ายโรงเรียนไปอยู่ที่อื่น เพื่อไม่ให้เสี่ยงต่อการถูกชัก
จูงจากกลุ่มที่ไม่หวังดี

ทำไมคนร้ายจึงมุ่งหมายเลือกชูโฮมิงให้เข้าร่วมขบวนการ เป็นไปได้สูงว่า
เพราะความเป็นเด็กดีเรียนเก่ง บวกกับนิสัยอ่อนโยนน่ารัก โดยเฉพาะร่างกายพิการ
ทั้งหมดนี้เหมาะแก่การคบหาเจ้าหน้าที่ไม่ให้สงสัยได้เป็นอย่างดี

(รุสนี, หน้า 84)

นอกจากการบังคับให้เข้าร่วมขบวนการแล้ว ก็มีชาวบ้านหรือวัยรุ่นหลายคนที่ตกเป็นเหยื่อ
หลงเชื่อสิ่งที่ขบวนการให้ข้อมูลมา เช่นเรื่องสั้นเรื่อง แมงคาเรื่องอับดุลนาแซเข้าร่วมกับขบวนการ
เพราะหลงเชื่อข้อมูลจากเอกสารที่ได้รับแจก

อับดุลนาแซคิดถึงวันที่เขาบุกป่าข้ามเขาไปยังฐานที่มั่น พวกนั้นมอบ
หนังสือเล่มเล็กๆ ให้ ข้างในนั้นอัดแน่นไปด้วยเรื่องเล่าความเป็นมาของรัฐปัตตานี

อันรุ่งเรืองในอดีต และราวกับว่าภาพนั้น ได้เติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปในชีวิต เขาขนลุกชู่ขณะดื่มหน้าที่พวกนั้นยื่นให้พร้อมกับถุงผ้าเล็กๆ ที่มีแมงคาเรือง

(แมงคาเรือง, หน้า72)

การถูกชักชวนจากกลุ่มขบวนการเพื่อก่อความไม่สงบ มักใช้เรื่องราวเกี่ยวกับปัตตานีในอดีตที่เคยเป็นรัฐปัตตานีอันยิ่งใหญ่ เคยได้ปกครองตนเองมาเป็นแรงจูงใจให้คนที่ถูกชักชวนเห็นดีเห็นงามด้วย เพื่อให้กลายเป็นกำลังพลสำหรับการก่อความไม่สงบ และส่วนใหญ่จะเลือกเยาวชนเพราะง่ายต่อการชักจูง เช่นจากนวนิยายเรื่อง ช่างซ่อมตุ๊กตาจากอาเคเซีย

“แกไม่รู้หรือ” กอเคร์พูดพร้อมกับผลึกซาลมา “ถ้าเมื่อไหร่ที่ปัตตานีเป็นของเรา เราก็จะร่ำรวย สบายและไม่ต้องออกไปกรีดยางกับอีก”

“แกต้องหยุดเพื่อเจ้อเสียที กอเคร์” ฮามะสุดทน “แกเองยังไม่รู้จักด้วยซ้ำไปว่าปัตตานีคืออะไร”

“เพื่อกำลังหยามหมื่นคนมลายูปัตตานีด้วยกัน” กอเคร์ขึ้นเสียง

“แกต่างหากที่ทำให้คนมลายูกลายเป็นคนโง่งอนารังเกียจ ทั้งทำให้มุสลิมทั่วโลกมัวหมองเพราะความโง่งอนของแก”

(ช่างซ่อมตุ๊กตาจากอาเคเซีย, หน้า 132)

4.1.4 ความรุนแรงจากอำนาจรัฐ กล่าวได้ว่าเป็นความรุนแรงทางตรงที่มีการจัดองค์กร มีตัวบุคคลผู้กระทำชัดเจน และบ่อยครั้งที่เป็นการใช้ความรุนแรงโดยตั้งใจอีกด้วย ถึงอย่างนั้นผู้ใช้ก็จำเป็นต้องหาข้ออธิบายมารองรับการใช้ความรุนแรงของตนให้สาธารณชนได้รับรู้

เมื่อย้อนประวัติศาสตร์ของพื้นที่แถบนี้อันเคยเป็นรัฐอิสระ ต่อมากลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ผู้ความไม่มั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในปัจจุบัน ผู้คนเหล่านี้ล้วนต้องเผชิญกับความรุนแรงเชิงนโยบายจากรัฐไทย ตั้งแต่การพยายามกลืนวัฒนธรรม ควบคุมพฤติกรรม การดำเนินชีวิตซึ่งขัดแย้งกับหลักศาสนา ตลอดจนได้รับความไม่เป็นธรรมจากอคติของการไม่ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย

การที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจปราบปรามด้วยความรุนแรง อาทิ อุ้มฆ่า ยึดยึดขื้อหาสอบสวนโดยการทรมาน ล้วนทำให้เกิดการตอบโต้ความรุนแรงด้วยความรุนแรงจากชาวบ้าน มิให้

เห็นในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น อันส่งผลให้สังคมต้องหันมาพิจารณา นโยบายและการใช้อำนาจรัฐ อย่างไม่ระมัดระวังนั้น แม่เจ้าหน้าที่จะออกมายืนยันว่ามีกลุ่มที่มีอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนจริง แต่ ก็ไม่สามารถระบุตัวหัวหน้า หรือผู้อยู่เบื้องหลังได้เลยว่ามีใครอย่างไรบ้าง

ในนวนิยายเรื่อง เล่นเงา เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจจริงแก่ประชาชน ด้วยการยึดข้อหา และข่มขู่ ประชาชน ทั้งยังทำร้ายร่างกายและฆ่าผู้บริสุทธิ์อีกด้วย โดยในเรื่องมีสาเหตุมาจากผู้พันคนหนึ่ง ถูกใจผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว จึงหาเรื่องเพื่อเล่นงานสามีของเธอด้วยการยึดข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ และคิดแบ่งแยกดินแดน ดังที่ว่า

“มะนิมาเป็นคนสวย” แม่เล่าเริ่มอธิบาย “มีผู้พันคนหนึ่งมาชอบ แต่ไม่รู้ทำ ไรดี เลยให้ลูกน้องมาลากตัวออกเรือไปพร้อมด้วยยึดข้อหาคอมมิวนิสต์ แล้วต่อรอง กับมะนิมาให้ยอมเป็นเมีย”

“มันยังตั้งข้อหาปะว่าอยู่ในขบวนการแยกแผ่นดินอีกด้วย” นิมาเล่าเพิ่มเติม [...]“สมัยนั้นทหารทำอะไรก็ได้” แม่แต่น้ำเสียงมั่นคง “แล้วยังทำต่อหน้าเลย ไม่ต้องแอบทำแบบทุกวันนี้”

(เล่นเงา, หน้า 252)

นอกจากนี้ ทหารเหล่านั้นยังเอาตัวสามีของหญิงสาวไปซ้อม และพาขึ้นรถกระบะขับไป รอบๆ หมู่บ้าน เพื่อแสดงอำนาจให้ชาวบ้านเห็น จนร่างที่บอบช้ำอย่างหนัก ก่อนจะเอาไปฝังตรงดิน เขา

อีกตัวอย่างมาจากนวนิยายเรื่อง ประเทศใต้ เกี่ยวกับการบุกเข้าจับกุมผู้ต้องหาด้วยการใช้ ความรุนแรง ทั้งยังรื้อค้นเอาทรัพย์สินมีค่ากลับไป เมื่อลากตัวผู้ต้องหาออกมา ก็ยังป็นข่มขู่ไม่ให้ ชาวบ้านเข้ามาช่วย ดังที่ยกมา

อับดุลเลาะห์ถูกมัดมือไขว่หลัง คราบเลือดที่รอยเกราะอูรูมิฟปาก เพื่อน ของเขาคนหนึ่งปราดเข้ามาถาม คนอื่นต่างเฝ้ามองด้วยความแปลกใจ หลายคนตั้งใจ ที่จะเดินเข้ามาถามความเป็นไป แต่ก็ต้องหยุดชะงักเมื่อสบตาอันถมึงทึงของ นายตำรวจ

“อย่าเสือกตามมาละ” ตำรวจร่างโง่งยังป็นจิ้นฟ้า

ตกเย็นทั่วทั้งหมู่บ้านก็ออกตามหาอับดุลเลาะห์ ไปทุกแห่งที่คิดว่าเขาจะถูก
พาตัวไป ริมห้วย บนเขา ที่วัด มัสยิด ทุกซอกทุกมุมของหมู่บ้าน กระทั่ง 5 โมงเย็น
จึงตามไปพบในป่าที่อยู่ติดกับอีกตำบล

ชายวัยกลางคนถูกซ้อมจนล้มไปทิ้งร่าง คอหักพับ มีรอยถูกยิงที่ก้านคอ
สันนิษฐานว่าเป็นการยิงเมื่อถูกซ้อมจนตายแล้ว

มองดูร่างของอับดุลเลาะห์ซึ่งยับเยินไปทิ้งร่าง รอพี่คะห้ร้องคร่ำครวญปาน
ขาดใจ

“ทำไม? ทำไมต้องทำกันถึงขนาดนี้ด้วย”

(ประเทศใต้, หน้า 85-86)

จะเห็นว่าการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะเป็นทหารหรือตำรวจจากตัวอย่างที่ยกมาทั้ง
สองเรื่อง ซึ่งมักใช้ความรุนแรงจนจบไปสู่การสูญเสียชีวิตนั้น ทำให้ชาวบ้านที่ต่างก็หวาดกลัวต่อ
เจ้าหน้าที่รัฐอยู่แล้ว กลับมีความรู้สึกเพิ่มมากขึ้นไปอีก เพราะเห็นว่ารัฐกระทำกับพวกเขาอย่างป่า
เถื่อน และมองไม่เห็นความจำเป็นต่อการใช้ความรุนแรงในระดับนี้

4.2 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

ความรุนแรงเชิงโครงสร้างหมายถึง สิ่งใดหรืออะไรก็ตามที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่าง
ศักยภาพของมนุษย์ (potentiality) กับสิ่งที่มนุษย์เป็นอยู่จริง (actuality) โดยสิ่งใดหรืออะไรก็ตาม
ตามนั้นไม่ใช่ตัวบุคคลแต่เป็นระบบโครงสร้างซึ่งไม่ใช่สิ่งที่จะมองเห็นได้ชัดเจนและหายไปได้
อย่างรวดเร็วแต่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างยาวนานและต่อเนื่องในรูปของกระบวนการมากกว่าจะเป็น
เหตุการณ์เฉพาะ โดยความรุนแรงเชิงโครงสร้างนี้จะปรากฏอย่างชัดเจนในบริบททางเศรษฐกิจ
สังคม การเมือง

ความรุนแรงเชิงโครงสร้างอันเกิดจากกลุ่มคนที่มีอำนาจในระบบ โครงสร้าง หรือสถาบัน
ทางสังคมคอยเอารัดเอาเปรียบคนส่วนใหญ่ในสังคม และใช้อำนาจนั้นพองสถานะความเหนือกว่า
เอาไว้ให้ได้นานที่สุด โดยตัดโอกาสการรับรู้ข้อมูลข่าวสารบางอย่าง ปล่อยให้ผู้คนที่ถูกเอา
เปรียบให้ใช้ชีวิตอย่างทุกข์ทรมานหรือกลายเป็นคนชายขอบ โดยอาจแบ่งความรุนแรงเชิง
โครงสร้างออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

4.2.1 ความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางสังคม เป็นความรุนแรงที่มีรากฐานมาจากความคิด
ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติบางประการ ในการให้คุณค่าในตัวบุคคลอื่น ตามความคิดกระแส
หลักในสังคม จากชนชั้น อาชีพ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม หรือความพิการส่งผลด้านลบให้บุคคล

เหล่านั้น โคนคูดูก ฎกรังเกียจ ฎกแบ่งแยก คุณภาพชีวิตตกต่ำ สูญเสียโอกาส หรือสิทธิต่างๆ เช่น ในด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล เป็นต้น

เช่นในนวนิยายเรื่อง รุสณี ตัวละครที่ชื่อ ชูโฮมิง ซึ่งเป็นเด็กพิการได้ย้ายบ้านเข้ามาอยู่ในเมือง และเข้าเรียนโรงเรียนใหม่ เขาถูกเด็กผู้ชายคนอื่นในห้องดูถูกรังแก เนื่องจากรังเกียจที่เป็นคนมุสลิม และเป็นคนพิการ การเป็นคนพิการก็มักจะถูกมองว่าเป็นคนชายขอบในสังคมอยู่แล้ว แต่เมื่อเขาต้องมาอยู่ในสังคมโรงเรียนที่เด็กส่วนใหญ่ต่างศาสนาจากเขา ทำให้ยากต่อการปรับตัวในหลายๆ ด้าน

ชาติชายเกลียดไอ้เด็กแวกสกปรกขางอ้อยจากชายแดนไต้ยั้งนัก กว่าเขาจะได้เข้าเรียนที่นี่ พ่อแม่ต้องวิ่งเต้นไม่น้อย นี้อะไรกัน ชูโฮ ก็เดินเข้ามาเรียนหน้าตาเฉย ถือสิทธิพิเศษว่ามาจากดินแดนสงครามอย่างนั้นหรือ?

(รุสณี, หน้า 91)

“มันไปทำอะไรให้แกเกลียดมากนักหรือ?” ชูโฮมิงก็คึดพินถาม น้ำตาลลอบ

เบ้า

“มึงเป็นแวกใจ ฎเกลียดพวกแวกบ้า มึงทำให้เพื่อนไม่คุยกับฎ”

(รุสณี, หน้า 95)

4.2.2 ความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางการเมือง เป็นความรุนแรงที่เกิดจากความไม่เท่าเทียมเชิงอำนาจ และรูปแบบการปกครองที่ไม่เท่าเทียมกันทางสังคม การทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนเป็นไปในทางมิชอบ มีการแสวงหาอำนาจ ผลประโยชน์ ร่วมมือกับผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ที่อยู่เบื้องหลังผู้ก่อความไม่สงบ รวมถึงปัญหาผู้ก่อความไม่สงบพยายามพลิกพื้นกองกำลังหาแนวร่วม โดยการแทรกแซงเผยแพร่แนวคิดความรุนแรงในหมู่เยาวชน

ราวกับว่านวนิยายเรื่อง กรณีฆาตกรรม โต๊ะอิหม่าม สะตอปา การ์เด เป็นการจำลองเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เป็นเรื่องจริง ว่าไม่ว่าเราจะเป็นใคร เป็นคนในหรือนอกพื้นที่ เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเอกชน ต่างก็กำลังปะติดปะต่อข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นจากสื่อมวลชน จากเจ้าหน้าที่รัฐ จากคนในพื้นที่ว่า ความจริงคืออะไร จากข้อมูลที่มากมาย หลากหลาย และขัดแย้งกันไปมา หักล้างกันเองบ้าง หักล้างอีกฝ่ายบ้าง แต่ถึงอย่างนั้นก็ไม่รู้ว่าความจริงคืออะไร

ตัวละครในเรื่องผู้เขียนได้สร้างให้แต่ละฝ่ายมีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่ทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือจากข้อมูลที่แต่ละคนให้ ทั้งสิ่งที่แต่ละคนพูดก็เป็นแบบต่างคนต่างพูด โดยที่ไม่มีใครได้ฟังใครและไม่รู้ว่าพูดให้ใครฟัง คนฟังจึงอาจเป็นผู้อ่านเอง เพื่อให้ผู้อ่านได้ตัดสินใจเอาว่าสาเหตุเกิดจากใครกันแน่

ในตัวละครทั้งหมดที่ออกมาพูดเกี่ยวกับเหตุการณ์กรณีฆาตกรรม โต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เด้นั้นมีทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ และฝ่ายชาวบ้าน นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างว่าตัวละครที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐได้มีโอกาสออกมาเล่าเรื่องสองครั้ง โดยมีด้วยกัน 3 ตัวคือ ประชา วงศ์โกสินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัด การิม มะลาเต๊ะ ผู้ใหญ่บ้านตำบลตันหยงบารู และฮามิด โมฮัมหมัด อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนราธิวาสสามสมัย อีกประเด็นหนึ่งคือตัวละครทั้ง 3 ตัวนี้เป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่มีบทบาททางการเมืองด้วย

เรื่องราวเริ่มขึ้นด้วยคณะของผู้ว่าราชการจังหวัด คือ นายประชา วงศ์โกสินทร์ พร้อมด้วย การิม มะลาเต๊ะ และฮามิด โมฮัมหมัด เข้าไปเยี่ยมเยือนชาวบ้านในตำบลตันหยงบารูหลักเกิดเหตุคดีฆาตกรรม โต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เด ครั้งแรก นายประชา วงศ์โกสินทร์ได้เล่าจุดประสงค์การเข้ามาในหมู่บ้าน และรายละเอียดเกี่ยวกับบรรยากาศที่ได้พบเห็น โดยทั่วไปของหมู่บ้าน แต่การเล่าเรื่องครั้งที่สองหลังจากเรื่องราวได้รับข้อมูลมากขึ้น เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปิดจุดผ่อนปรนเพื่อกันไม่ให้ผู้ก่อความไม่สงบลักลอบข้ามมาจากมาเลเซียเพื่อก่อความวุ่นวาย และข้อสงสัยในคดีฆาตกรรม โต๊ะอิหม่ามว่ามีใครได้เห็นศพของโต๊ะอิหม่ามบ้าง แม้แต่ตำรวจก็ไม่มีหลักฐานการตายไม่ว่าจะเป็นรอยพิมพ์นิ้วมือ หรือหลักฐานการชันสูตรศพ จนทำให้อดคิดไม่ได้ว่าในหลุมศพในกุโบร์นั้นมีศพของโต๊ะอิหม่ามอยู่จริงหรือไม่ ดังที่ว่า

ประเด็นสำคัญอีกอย่างก็คือว่า ร่างที่นอนอยู่ในหลุมศพหรือกุโบร์นั้น เป็นโต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เดจริงๆ หรือว่าเป็นร่างของคนอื่น หรือบางทีอาจจะไม่มีร่างของใครคนใดอยู่ในกุโบร์เลยก็ได้

(กรณีฆาตกรรม โต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เด, หน้า 133)

ด้านการให้ข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้านการิม มะลาเต๊ะ ในครั้งแรกได้เล่าเกี่ยวกับคดีโดยเชื่อมั่นว่าผู้ที่สังหาร โต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เด คือเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยยืนยันว่ามีรอยรองเท้าบู๊ตบนลานทรายหน้ามัสยิดที่เกิดเหตุฆาตกรรม และบนสะพานที่โค่นระเบิด ทั้งยังพบหมวกลายพรางสีเขียว

ตกอยู่ในที่เกิดเหตุ นอกจากนั้นยืนยันว่าหมู่บ้านของตน ไม่มีใครเป็นแนวร่วมของผู้ก่อการร้ายอย่าง
ที่รัฐพยายามขุดเยียดข้อกล่าวหา แต่การเล่าเรื่องครั้งที่สองเขากลับบอกว่าตอนนี้ได้หลบหนีเข้ามาอยู่
ที่รัฐกลันตัน ในประเทศมาเลเซีย เพราะถูกเฟ่งเล็งจากเจ้าหน้าที่รัฐตลอดเวลา ทั้งกังวลเรื่องความ
ปลอดภัยด้วย เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ฆาตกรรม โตะอิหม่ามสะตอปา การ์เด และสารภาพว่า
ตนไม่ได้อยู่ที่หมู่บ้านในคืนเกิดเหตุ แต่อยู่ที่ประเทศมาเลเซีย โดยอ้างหลักฐานจากตราประทับใน
หนังสือเดินทาง ขัดแย้งกับการให้ข้อมูลครั้งที่สองของผู้ว่าราชการจังหวัด อันเป็นการหักล้างความ
น่าเชื่อถือของหลักฐานจากหนังสือเดินทางว่าผู้ก่อความไม่สงบมักใช้วิธีการคือ

ทำเรื่องขออนุญาตออกนอกประเทศ ทว่าหลังจากนั้นก็วกกลับเข้ามาก่อ
วินาศกรรมในสามจังหวัด ก่อนที่จะลักลอบกลับออกไปอีกครั้ง

จากนั้นพวกเขาก็เดินทางกลับประเทศ ประทับตราวันเดินทางกลับลงใน
หนังสือเดินทาง เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันว่า ขณะเกิดเหตุร้าย ไม่ว่าจะการฆาตกรรม
หรือวินาศกรรม พวกเขาไม่ได้อยู่ในประเทศไทย

(กรณีฆาตกรรม โตะอิหม่ามสะตอปา การ์เด, หน้า 129-130)

ฝ่ายนายฮามิด โมฮัมหมัด การให้ข้อมูลสองครั้งก็ขัดแย้งกันเองอย่างมาก โดยครั้งแรกเป็น
การพูดด้วยลีลานักการเมือง โดยให้ทุกฝ่ายเห็นแก่ประเทศชาติ พยายามหันหน้าเข้าหากันเพื่อ
ร่วมกันแก้ปัญหา หาทางออก ด้วยความจริงใจ ทั้งยืนยันว่าชาวบ้านในตันหยงบารูเป็นคนดี แม้แต่
ผู้ใหญ่กัริม มะลาเต๊ะที่หลบหนีไปเพราะถูกทางการกล่าวหาว่าเป็นมือสังหาร โตะอิหม่ามสะตอปา
การ์เด ก็เป็นคนดีที่ชาวบ้านทุกคนให้ความนับถือ ไม่ได้พูดปกป้องเพราะผู้ใหญ่กัริมเคยเป็น
หัวหน้าเหน็บให้ตนแต่อย่างใด ทั้งช่วยยืนยันเรื่องหลักฐานจากหนังสือเดินทางของผู้ใหญ่กัริมว่าเขา
ไม่ได้อยู่ในประเทศไทยในคืนเกิดเหตุจริง ดังนั้นแล้วจึงไม่มีทางที่จะเป็นฆาตกรได้

ส่วนการเล่าครั้งที่สองของนายฮามิด โมฮัมหมัด ความน่าเชื่อถือกลับถูกทำลายลงเกือบ
ทั้งหมดเนื่องจากการให้ข้อมูลใหม่ที่ว่าเขาตกเป็นผู้ต้องหาคดีปล้นปืน คดีความมั่นคง และผู้ใหญ่กั
ริม มะลาเต๊ะ ยังถูกกล่าวหาว่าเป็นคนวางแผนฆ่าโตะอิหม่ามสะตอปา การ์เด ร่วมกับตัวเขาเอง
ยิ่งกว่านั้นจากที่บอกว่าในหมู่บ้านไม่มีผู้ก่อการร้ายก็เริ่มพูดได้ไม่เต็มปากนัก อีกทั้งยอมรับว่ามีการ
อุ้มฆ่าประชาชนผู้บริสุทธิ์ในพื้นที่จริง ในขณะที่เดียวกันเขาก็เกิดความคลางแคลงใจต่อท่าทีของ
ท่านผู้ว่าฯ ขึ้นมาบ้างเหมือนกัน เพราะเริ่มไม่เข้าใจว่าท่านผู้ว่ากำลังคิดอะไรอยู่

ครั้นเมื่อมองภาพรวม ตัวละครที่ออกมาเล่ามักเป็นไปในลักษณะเดียวกันคือ ปกป้องตนเอง
และพวกพ้อง ฝ่ายเจ้าหน้าที่ก็ให้ร้ายชาวบ้าน ฝ่ายชาวบ้านก็กล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่เข้ามารุกราน
คุกคามละเมิดสิทธิของพวกเขา และไม่ว่าอย่างไรก็ตามก็ยังยืนยันว่าพวกตนเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยอ้าง

คำสอนในศาสนา อีกด้านหนึ่งที่เป็นกลุ่มผู้ก่อการร้ายที่ไม่มีตัวตนชัดเจนก็ไม่มีใครรู้ว่าเป็นใครอยู่ที่ไหน มีให้เห็นเพียงผลของการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายในด้านชีวิตและทรัพย์สินเป็นหลักฐานว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีอยู่อย่างแท้จริง

ตัวละครทั้ง 3 ตัวนี้ แม้จะมีโอกาสได้ออกมาให้ข้อมูลมากกว่าตัวละครตัวอื่น แต่กลับกลายเป็นยิ่งพูดความน่าเชื่อถือก็ยิ่งลดน้อยลง

หรือตัวอย่างจากเรื่องสั้นเรื่อง แมงคาเรื่อง ว่า

เมาะซงวิ่งนำหน้าคนเฒ่าตัวปลิวมาถึงบ้าน จุดเอาภาพเก่าๆ ลอยตามแกมมาด้วย...เมื่อหลายปีก่อน ยังไม่เปลี่ยนรัฐบาลใหม่เหมือนเวลานี้ สวนยางของฮามะเคยถูกพวกบนเขาเรียกค่าคุ้มครอง ต่อมาคนของทางการเข้ามาช่วยเหลือเจรจาให้เขาดีใจบอกไม่ถูก แต่ก็มีเสียงรำลือกันว่า ที่เรื่องเงียบลงไปนั้น พวกนั้นซึ่งก็รวมไปถึงโจรกลุ่มอื่นๆ ได้เงินลับๆ จากงบประมาณแผ่นดินไปไม่น้อย

มีเงิน ไปประเคนให้เสียอย่าง ทุกอย่างก็เรียบร้อย ต่อให้มีโจรสลัดร้อยกั๊กก็เหอะ รอเฟด-เพื่อนบ้านของฮามะว่า นี่ถ้าไม่เปลี่ยนรัฐบาล ไปฆ่าตัดตอนพวกนั้นจนหมด กูว่าบ้านเราก็ไม่เดือดร้อน...เฮอะ คนเคยได้ผลประโยชน์ง่าย ๆ พอไม่ได้มันก็ต้องอาละวาดหน่อยละ

(แมงคาเรื่อง, หน้า 69-70)

และตัวอย่างจากเรื่องสั้น ชายผู้ที่อ้างตัวเป็น ‘เซ็ง ทำน้ำ’ ว่า

“ก็ได้...เราต้องการคารุล-อิสลามกลับคืนมา” ชายคนที่อ้างตัวเป็นเซ็ง ทำน้ำบอก

นายอำเภอเคยได้ศึกษาแนวคิดเรื่องพวกนี้มาบ้าง ท่านรู้ว่ามันยังคลุมเครือในทฤษฎีของกฎหมายอิสลาม มันเป็นแนวคิดของคนจำนวนน้อย มุสลิมส่วนใหญ่ไม่มีแนวคิดเช่นนี้ “เซ็ง ทำน้ำ เป็นโจรเรียกค่าคุ้มครองไม่น่าจะมาเกี่ยวกับคารุล-อิสลาม”

“ใช่ พ.ศ. นั้นเราเป็นโจรเรียกค่าคุ้มครอง แต่เราก็แบ่งสันปันส่วนกันถ้วนหน้า ท่านก็รู้ดี”

“ไม่ใช่...เราไม่รู้ไม่เห็นเรื่องราวใดๆ”

ชายผู้อ้างตัวเป็นเซ็ง ทำน้ำ รู้สึกเซ็งมาเมื่ออีกฝ่ายไม่ยอมรับความจริง

(ชายผู้ที่อ้างตัวเป็น ‘เซ็ง ทำน้ำ’, หน้า 175-176)

เห็นได้ว่าเหตุการณ์จากเรื่องสั้นเรื่อง แมงคาเรือง และ ชายผู้อ้างตัวเป็น ‘เซ็ง ทำน้ำ’ ที่ยกมา มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องที่มีอิทธิพลในท้องถิ่น ได้รับเงินลับๆ จากรัฐบาล ซึ่งเงินเหล่านี้เปรียบเสมือนการจ้างให้กลุ่มคนผู้ก่อความไม่สงบหยุดการเคลื่อนไหวในการสร้างสถานการณ์ความรุนแรงต่างๆ แต่ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลงบประมาณลับที่มีอิทธิพลเคยได้ กลายเป็นการปราบปรามผู้มีอิทธิพลโดยการฆ่าตัดตอน กลุ่มขบวนการต่างๆ ในพื้นที่จึงเกิดความที่ไม่พอใจ พวกนี้ออกมาแสดงอิทธิพลมืด โดยก่อเหตุความรุนแรงระลอกใหม่ขึ้น

การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่นการจับกุมคุมขังก่อนการสอบสวน ใช้อำนาจนอกกฎหมายด้วยการลักพาตัว ซึ่งความจริงเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นทั่วประเทศ แต่เมื่อเกิดกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประชาชนรวมตัวกันเหนียวแน่น ตอบโต้การกระทำด้วยการรวมกลุ่มกัน จึงทำให้รู้สึกเหมือนการใช้ความรุนแรงเพื่อตอบโต้อำนาจรัฐ

นอกจากนั้นยังมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับพัฒนาธรรม ที่เหมาะกับท้องถิ่นแต่ละที่ ชาวชนมุสลิมบางส่วนยังขาดโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เนื่องจากข้อจำกัดทางการใช้ภาษา ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

“เขารูกันตั้งนานแล้วนี่ ว่าการเผาโรงเรียนนั้นนำไปสู่ปัญหาของการศึกษา ทำให้มุสลิมไม่รู้ภาษาไทย และ...”

ชายเจ้าของร้านก๋วยเตี๋ยวคนกลางเกือบซัดตียอดอก เหลือบตามองคู่สนทนา ผ่านกรอบแว่นหนาหนังก่อนระเบิดหัวเราะชอบใจ

“โนะ ลึกลงไปกว่านั้นที่น้อยคนจะหยั่งเห็นก็คือเมื่อโลกที่แท้จริงถูกทำลายลง พวกเขาจึงไม่รู้ว่ากำลังถูกขังอยู่ในโลกของอัลกุรอานที่ถูกบิดเบือน เพราะนอกจากไม่รู้ภาษาไทยแล้ว มุสลิมรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ก็ไม่รู้ไม่เข้าใจหลักคำสอนที่แท้จริงในอัลกุรอานอีกด้วย เหตุเพราะว่า พวกเขาจำนวนไม่น้อยอ่านภาษาอาหรับไม่แตก ตีความอัลกุรอานไม่เป็น ส่วนผู้เชี่ยวชาญในการตีความ ส่วนหนึ่งก็มักตีความตามผลประโยชน์บางอย่าง ซึ่งไม่เกี่ยวกับหนทางที่ถูกต้องของมุสลิมที่แท้ โนะ นี่คือนโยบายที่ซ่อนพรางมากับวาทกรรมเผาทำลายสัญลักษณ์ของสิแหยหรือสยาม

(บทบรรยายของชายเจ้าของร้านขายของเก่า, หน้า153-154)

“เมื่อไม่กี่วันก่อน โรงเรียนทั่วทั้งสามจังหวัดก็มอดไหม้ไปอีกเป็นสิบยี่สิบ หลัง แต่คุณรู้ไหมว่าสาเหตุจริงๆ มาจากเพราะอะไร”...

“คนก่อนการกลุ่มนั้นต้องการทำลายสัญลักษณ์ของสยามมิ่ง”

“ก่อนนี่นะไซ้” ชายเจ้าของร้านว่า “แต่ตอนนี้ความหมายมันไปไกลกว่านั้น”

“เพื่อประท้วงนโยบายที่ไม่เป็นธรรมของรัฐบาล”

“นั่นก็เป็นแค่เงื่อนไขและปลายเหตุของปัญหา คุณต้องไม่ลืมว่า ทุกครั้งที่กลุ่มผู้ก่อความวุ่นวายเอ่ยอ้างนโยบายต่างๆ ของรัฐ นั่นคือเงื่อนไขที่อธิบายและมองเห็นได้ง่ายที่สุดสำหรับหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการนำไปเป่าหูแนวร่วมเพื่อสร้างความสมจริงที่จับต้องได้มากยิ่งขึ้น นั่นละ ข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลทุกชุดคือเงื่อนไข หากคุณใช้ทำที่แบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดก้าวร้าวรุนแรง นั่นคือเงื่อนไขชั้นดีสำหรับความชอบธรรมในการตอบโต้ด้วยความรุนแรงและก่อความวุ่นวายต่างๆ ของพวกเขา แต่พอคุณใช้ทำที่นอบน้อมยอมรับผิด พวกนั้นก็หวั่นไหวเขยื้อนและพูดว่า สายไปเสียแล้ว โนะ และพวกเขาก็เริ่มก่อความวุ่นวายระลอกใหม่”

(บทบรรยายของชายเจ้าของร้านขายของเก่า, หน้า 147)

4.2.3 ความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เป็นความรุนแรงที่มีสาเหตุมาจากความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคล สูญเสียโอกาสหรือผลประโยชน์ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีปัญหาเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากคนยากจนจำนวนมาก

ปัจจุบันเกิดการครอบงำทางวัตถุนิยมอันมาจากเศรษฐกิจระบบทุนนิยมอย่างไร้ขีดจำกัด เงิน คือสิ่งชี้วัดคุณค่า เกิดธุรกิจอบายมุข และการส่งเสริมค่านิยมผิดๆ จากสื่อมวลชนที่สวนทางกับศีลธรรม

ด้านธุรกิจท่องเที่ยวอันเคยทำรายได้ให้กับพื้นที่ชายแดนภาคใต้นั้นกระทบกับปัญหาความรุนแรงจนนักท่องเที่ยวหวั่นหาย รายได้คนในท้องถิ่นลดลง

การค้าขายของเขามียอดต่ำลงอีกครั้ง ด้วยสาเหตุจากการเมืองสั่นคลอน ผวนกับความไม่มั่นใจในความปลอดภัยจากการก่อการร้าย หาดใหญ่ซบเซามาปีแล้วปีเล่า นับแต่ระเบิดลูกแรกเมื่อหลายปีก่อน เศรษฐกิจทรุดจมพื้นอย่างยากจะกู้กลับได้

(รูสนี, หน้า200)

ทางภาคการเกษตรที่รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับยางพารา หรือประมง กระเกิดผลกระทบ เนื่องจากชาวบ้านเปลี่ยนเวลากรีดยางจากตอนเช้ามีดมาเป็นเวลาเช้าเพื่อความปลอดภัยแทน ปริมาณน้ำยางที่ได้จึงลดลง

เมื่อประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน ความไม่เป็นธรรม ตลอดจนความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินดังนี้แล้ว ทำให้ประชาชนลดความเชื่อมั่นในอำนาจรัฐ

4.3 ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและความรู้สึกนึกคิดของผู้คน ที่สำคัญได้แก่ภาษา และศาสนา เมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันในเรื่องเหล่านี้ก็ก่อให้เกิดช่องว่าง และลูกกลมเป็นความขัดแย้งได้ นอกจากนี้ชาวมุสลิมนั้นเคร่งครัดในเรื่องศาสนามาก เมื่อรัฐบาลปล่อยให้วัฒนธรรมไม่พึงประสงค์อย่างอบายมุขและความบันเทิงบางชนิดเข้ามาจนมีอิทธิพลที่ไม่ดีในสังคมมากเกินไป

ทั้งศาสนาอิสลามยังให้ความสำคัญกับความยุติธรรม เห็นชอบกับการต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ฉะนั้นหากเกิดความไม่เป็นธรรมโดยเจ้าหน้าที่รัฐ พวกเขาจึงไม่อาจอยู่เฉยได้ หลายครั้งนำไปสู่การตอบโต้อย่างรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐ ยิ่งทำให้ความขัดแย้งขยายตัวลูกกลมมากขึ้น

ประวัติศาสตร์การรับรู้ที่บอกเล่าต่อกันมาเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดความรุนแรง เนื่องจากเมื่อมองจากส่วนกลาง ปัตตานีเป็นเรื่องของการก่อขบถและแข็งเมือง แต่มุมมองจากคนในพื้นที่เป็นประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระ

ปฏิเสธไม่ได้ว่าคนในประเทศส่วนใหญ่รับรู้สถานการณ์และภาพความรุนแรงจากเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านทางสื่อมวลชน เช่น การรายงานข่าวทางโทรทัศน์ วิทยุ ช่องทีวีดาวเทียม อินเทอร์เน็ต หรือสื่อสิ่งพิมพ์อย่างหนังสือพิมพ์ มากกว่าจากการรับรู้เหตุการณ์จริงด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดผลพวงจากการทำงานของสื่อมวลชนกระแสหลักไปสู่การเสนอภาพความรุนแรง อาทิ ภาพระเบิด ภาพผู้เสียชีวิต รอยเลือด และคราบน้ำตาของผู้สูญเสีย ภาพการจับกุมผู้ต้องหาทั้งยังมีการเปิดเผยโฉมหน้าอย่างชัดเจน ทั้งยังเปิดเผยข่าว โดยที่ยังไม่ผ่านการตัดสินใจของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การนำเสนอภาพข่าวที่ไม่ระวังเหล่านี้คือความรุนแรงทางวัฒนธรรมที่สื่อบ่มเพาะให้กับคนในสังคม จนกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ นอกจากนี้สื่อยังนำเสนอเพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้า การสืบค้นสาเหตุเบื้องลึก

ของเหตุการณ์ตลอดจนหนทางการแก้ปัญหาในระยะยาวกลับไม่ค่อยมีการนำเสนอเท่าที่ควร ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการนำเสนอความคิดเห็นจากผู้นำทางการเมืองและการทหารมากกว่าความคิดเห็นของผู้คนในสังคม

หลายครั้ง สารจากสื่อมวลชนที่ส่งมานั้นก่อให้เกิดอคติของคนในสังคมต่อพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เหมารวมว่าชาวมุสลิมล้วนแล้วแต่ชอบใช้กำลังความรุนแรง คิดแต่จะแบ่งแยกดินแดน รวมไปถึงหวาดระแวงเมื่อต้องมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุของความแตกแยกของคนในสังคม

รัฐเคยเรียกนายหนังตะลุงทั้งภาคใต้เพื่อขอความร่วมมือให้ช่วยส่งเสริมนโยบายรัฐนิยม ผลจากการกระทำครั้งนี้ทำให้นายหนังตะลุงในภาคใต้อุคนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการโฆษณาของรัฐอย่างแน่นแฟ้น ทั้งยังเห็นความสำเร็จของรัฐจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่มักบรรยายเกี่ยวกับความภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทย ภูมิใจเมื่อได้เป็นส่วนหนึ่งจากการช่วยงานรัฐ ไม่ว่าจะเป็นสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง

ภาษา เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นไทยใช้เป็นมาตรฐานอย่างหนึ่งเพื่อคัดกรอง ความเป็นคนไทย คือใครจะเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์หรือไม่ นั่นต้องดูจากคุณสมบัติการใช้ภาษาไทย

เมื่อก่อนคนเราเชื่อเรื่องกรรม แต่ต่อมากฎหมายเข้ามามีบทบาทในการสร้างศีลธรรมให้แก่ชาวบ้าน ชนชั้นผู้นำมักกระทำตนว่าเป็นผู้มีศีลธรรมมากกว่าชนชั้นล่างกว่าตน หรือชนชั้นไพร่ ต่อมาไพร่จึงได้ยึดเอาตัวกฎหมายมาต่อสู้กลับกับชนชั้นผู้นำ โดยกล่าวว่าพวกตนมีมาตรฐานทางศีลธรรมมากกว่าชนชั้นนำ เพราะพวกตนปฏิบัติตามกฎหมาย ส่วนชนชั้นนำมักไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ทั้งที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย ด้วยเหตุนี้เองคนได้ในอดีตจึงนิยมเรียนกฎหมายเพื่อต่อสู้กับการเอารัดเอาเปรียบของชนชั้นนำ

ด้วยความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือศาสนาพุทธของคนไทย จึงมักพูดถึงศีลธรรมจริยธรรมกับมาก เมื่อใดที่สังคมต้องถกเถียงกันในประเด็นอ่อนไหวในเรื่องศีลธรรม การถกเถียงมักจะไม่ค่อยลงเอยด้วยทางออกที่ดี แต่มักจบลงด้วยการ ไม่พูดถึง อีก จนกว่าจะมีใครยกขึ้นมาอีก แล้วก็จะจบลงแบบเดิม คือ ไม่พูดถึง

เมื่อมีการกระทำใดๆ ที่ขัดต่อศีลธรรม เราไม่สามารถยอมรับอย่างเป็นทางการได้ เช่น บ่อน โสเภณี หวย เราจึงมักเลือกที่จะกอดมันไว้ให้อยู่นอกความเป็นไทย จนสิ่งเหล่านี้กลายเป็น ขบวนการ ได้คืน อื่นๆ ตามมาอีกมากมาย เพราะเราถือว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ไทย เนื่องจากไม่เคยมีปรากฏอยู่ใน เรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นไทยที่เคยได้ยินและเชื่อกันอยู่

ไม่มีประโยชน์อันใดที่จะไปป่าวประกาศว่ามุสลิมไม่ใช่คนโหดร้ายเช่นนั้น ทั้งขบวนการแบ่งแยกดินแดน และการพยายามสถาปนารัฐอิสลามบริสุทธิ์ เฮอะ! มันฆ่ากระทั่งมุสลิมด้วยกันแล้วมันจะสร้างรัฐใหม่อันขึ้นตรงต่อองค์อัลเลาะห์ได้ อย่างไร? อัลเลาะห์จะต้องทรงพิโรธ อัลเลาะห์จะต้องสาปแช่งไอ้พวกนอกรีต อัล สลามอะลีย์กุม ขอสันติจงมีแด่ท่าน มันกล่าวคำทักทายประโยคนี้ได้ชัดถ้อยชัดคำ แค่นั้น? เข้าใจได้มากน้อยแค่ไหน?

(รูสนี, หน้า 119-120)

ทั้งนี้การเสนอข่าวผู้ก่อความไม่สงบ ใช้อาวุธสังหารหรือก่อความรุนแรงต่อผู้คนที่ทั้ง ประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหารต้องใช้ความรุนแรงตอบโต้เพื่อเข้า จับกุม ปราบปราม ควบคุมสถานการณ์ หรือเฝ้าระวังนั้นเป็นการกระทำที่ชอบธรรมแล้ว

การที่ประชาชนในพื้นที่ที่มักเกิดเหตุความรุนแรงเห็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหารพร้อม อาวุธปืน ก็เห็นสมควรที่พวกเขาจะต้องมีไว้บ้างเพื่อความปลอดภัย แม้ความจริงแล้วความสงบและ สันติไม่อาจมาจากผู้ที่ใช้กำลังและอาวุธก็ตาม

วันหนึ่ง ขณะช่างซ่อมตุ๊กตาคำลังทำตุ๊กตานักดนตรีซึ่งแกจำลองแบบมา จากชาตรี แวตัง นักไวโอลินชื่อดังคนหนึ่งของคาบสมุทรมลายู ชายเจ้าของร้าน กาแฟหน้าสถานีรถไฟเข้ามาเสนอขายปืนกระบอกหนึ่ง

“เพื่อความปลอดภัยของตัวเอง” ชายเจ้าของร้านกาแฟคารุสลามพูด

“คุณเห็นทหารที่ยืนอยู่ตรงมุมโน้นไหม” ช่างซ่อมตุ๊กตาก็ไปยังฝั่งตรงข้าม ของหอนาฬิกา “ใกล้ๆ กับแผงขายมาลัยนะ”

ชายเจ้าของร้านคารุสลามหัน ไปดู ก่อนหันกลับมามองชายเฒ่าเคราแดง ด้วยสีหน้าไม่เข้าใจ

ช่างซ่อมตุ๊กตาก็ยิ้ม “ถ้าอยากมีความสุข เราไม่ควรพกพาอาวุธทุกชนิด”

“ผมแค่เป็นห่วงคุณเท่านั้น”

“ขอบคุณ แต่ฉันมีพวกนี้คอยคุ้มครองอยู่แล้ว” ช่างซ่อมตุ๊กตาเบมมือไปที่
เหล่าตุ๊กตาของแก

“งั้นตามใจ” ชายเจ้าของร้านคารุสลามหัวเราะเบาๆ “ชาลมา หนูควรจะทำ
อะไรอย่างอื่นทำ น่าจะมีประโยชน์กว่านั่งเล่นอยู่ที่นี่นะ”

“ใครบอกว่าหนูนั่งเล่นล่ะ” เด็กหญิงพูด

“คนทั้งเมืองนี่แหละ”

“คนทั้งเมืองที่ถืออาวุธมากกว่า” ชาลมายิ้ม

“ถึงฉันจะถืออาวุธ แต่ฉันก็เข้าใจหนู” ชายเจ้าของร้านกาแฟพูด “และผม
พยายามเข้าใจคุณด้วย”

“บอกตามตรง หนูไม่เคยเห็นคนถืออาวุธคนไหนเข้าใจหัวใจจิตหัวใจมนุษย์
ที่มีเลือดเนื้อเลยสักคน” ชาลมาว่า

“ฉันนี่ล่ะจะเป็นคนแรกที่หนูจะได้เห็น”

ชาลมาหัวเราะ

(ช่างซ่อมตุ๊กตาจากอาเซียน, หน้า 67)

ตัวละครในเรื่องพกอาวุธเพื่อบอกว่ามันเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความปลอดภัยและอุ่นใจให้กับ
ตนเอง ทั้งที่ความจริงแล้วการที่ทุกคนหันมาพกอาวุธกันไม่สามารถที่จะสร้างความสงบสุขให้กับ
ตัวเอง ชุมชนหรือสังคมได้เช่นเดียวกับการที่ทหารมาตั้งกองกำลังเพื่อรักษาความปลอดภัยในพื้นที่
ที่เกิดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ไม่อาจทำให้พื้นที่เหล่านั้นสงบได้จริง

4.4 ผลกระทบที่เกิดในสังคม

ความรุนแรงที่เกิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีที่มา มีตัวผู้กระทำความรุนแรง มีฝ่าย
ผู้ถูกระทำหรือเหยื่อจากความรุนแรง และมีผลกระทบจากเหตุการณ์เหล่านี้ ซึ่งอาจส่งผลทั้งต่อ
ตนเองและผู้อื่นในหลายด้าน โดยอาจแยกได้ ดังนี้

4.4.1 ผลกระทบต่อบุคคลคือ เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ
ร่างกายของบุคคลผู้นั้นเกิดการบาดเจ็บ พิการ หรือเสียชีวิต โดยสิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการใช้ความ
รุนแรงทางตรง มุ่งให้เห็นการสูญเสียในทางหนึ่ง

ผมสูญเสียการได้ยินไปชั่วขณะ ทั้งดวงตาก็มีคดับลง นึกนานกว่าผมจะฟื้น
คืนสติ และรับรู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

แรงระเบิดทำให้คนตายสามคน โตะกาแฟล้มระเนระนาด หม้อกาแฟล้ม ตะแคง รถมอเตอร์ไซค์หลายคันกลายเป็นเหล็กติดไฟ ห้องแถวไม้รอดไปทั้งแถบ เลือดกับเศษเนื้อใหม่เกรียมส่งกลิ่นคาวคลุ้ง และทหารใหม่สองนายได้ย่างเท้าเข้าสู่ สมรภูมิตั้งการเต็มตัว [...] โลกวันนี้ไม่ได้อยู่ในหัตถ์ของพระเจ้าองค์ใด หากแต่ ใครก็ตามที่มีความปรารถนาจะให้โลกอยู่ในกำมือของตัวเอง เขายอมทำ โดยไม่เลือก วิธีการ

เมื่อตั้งสติได้ เรากลับพบว่ามิบางอย่างได้หายไปจากร่างกายของเรา
นิ้วมือของผมหายไปสองนิ้ว

(แดดเข้านอนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ, หน้า 288-289)

ในเรื่อง ทหารทั้งสองคนซึ่งประจำการอยู่ในพื้นที่ความรุนแรง กำลังนั้นกินกาแฟกันใน ร้านกาแฟโบราณในตลาด ซึ่งต่อมาได้เกิดระเบิดขึ้น ความรุนแรงของระเบิดสร้างความเสียหาย อย่างหนักกับตัวอาคาร ข้าวของในร้านพังเสียหาย ล้มระเนระนาด มีผู้เสียชีวิตไปสามคนในขณะที่ ทหารได้รับบาดเจ็บ และนิ้วขาดไปสองนิ้ว ผลจากความรุนแรงในครั้งนี้สร้างความเสียหายตั้งแต่ การบาดเจ็บไปจนถึงการเสียชีวิต รวมถึงความเสียหายของสถานที่ด้วย เช่นเดียวกับเรื่องสั้นเรื่อง “พื้นผ้าในสงคราม” ที่มีการวางระเบิดจนทำให้ตัวละครในเรื่องถึงแก่ความตาย

แต่ใครจะรู้ล่วงหน้าได้ว่า วันนั้นพี่ฟาริสจะกลับมาบ้านในสภาพเพียงร่าง ไร้วิญญาณ พร้อมผ้าที่มะฟากซื้อซึ่งขาดอยู่จากแรงระเบิด มันอยู่ในสภาพเปื้อน เลือด และใครจะล่วงรู้อีกว่าสีหวานของเนื้อผ้าถูกข้อมไว้ด้วยความตายที่ไม่อาจลบ เลือนจากความคำนึงของมะมาถึงวันนี้

(พื้นผ้าในสงคราม, หน้า 30)

หลายครั้งที่ผลกระทบจากความรุนแรงไม่ได้ส่งผลเพียงแค่อวัยวะ แต่เกิดผลกระทบขึ้นกับ จิตใจของผู้ถูกระบาดด้วย โดยที่ผู้เป็นเหยื่อซึ่งถูกระบาดต่อตนเอง ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับจิตใจ มักเกิดจากการถูกระบาดกระเทือน จนกลายเป็นความกลัว วิตกกังวล หวาดระแวงเครียด ขาดสติ สมาธิ ซึมเศร้า หรือเหม่อลอย ทั้งอาจรุนแรงจนกลายเป็นโรคจิตเภท คือ มีความผิดปกติของ ความคิด ทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้เกี่ยวข้องการรับรู้ไม่ตรงกับความเป็นจริง ส่งผลเสียต่อการ ดำเนินชีวิตประจำวัน

เขาจึงตาทหารเขม็งบอกว่าหมู่บ้านถูกเผา เจ๊ะกับแม่ของเขาถูกฆ่าตาย รอกิบเจ๊ะของรฐณีถูกฆ่าตาย มีใครต่อใครตายเป็นเบือในหมู่บ้านแห่งนั้น ยะห์ยา ให้การต่อไปว่า เขารู้ว่าใครเป็นผู้ก่อความเลวร้ายครั้งนี้ รู้ดีว่าอัลเลาะห์กำลังทรง พิโรธเพียงใด แล้วระเบิดหัวเราะออกมาอย่างแสนแค้นระคนบ้าคลั่ง นั่นทำให้ ทหารถึงกับหันมาจ้องเป็นตาเดียว เฝ้ารอฟังคำเฉลยอย่างใจจดใจจ่อ เขาบอกอีก ว่า เคยเจอมันจริงๆ หน้าหลายครั้ง ตอนนี่ยะห์ยาลุกขึ้นยืน มือกำโต๊ะ หรีดตะโงก หน้าเข้าไปชิดหน้านายทหารคนหนึ่ง พูดเสียงกระซิบลอดไรรพินว่า ทุกครั้งเขามี แต่ความหวาดกลัวจนขาเปลี่ยนไร้แรง ได้แต่ยืนสั่นเหมือนถูกสะกดและมองมัน ด้วยความขนหัวลุก แล้วยะห์ยาก็ร้องไห้ บอกทหารว่าเขาไม่รู้จะจัดการกับมัน อย่างไรดี ปีสายคนนั้นมันเลวทรามต่ำช้าเกินจะกล่าว เขาตะโกนใส่หน้าทหารว่า อยากมีปืนสักกระบอก เขาจะฆ่าไอ้ปีศาจเลวทรามนั้นด้วยมือตัวเอง ไอ้พวกสัตว์ นรก!

(รฐณี, หน้า 165-166)

ความรุนแรงจากการสูญเสียคนที่รัก สมาชิกในครอบครัวล้มตาย ญาติพี่น้องอพยพหลบหนี ดังนั้นยะห์ยาจึงรู้สึกราวกับเหลือตัวคนเดียวการที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงทางจิตใจหลายครั้ง จึง เกิดสะสมเป็นความบอบช้ำทางจิตใจจนผิดปกติ มีอาการเหม่อลอย ซึมเศร้า ความทรงจำเริ่มหายไป ดังนั้นตอนนี้ยะห์ยาจึงไม่ต่างอะไรกับผู้พิการ ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

นอกจากนั้นยังผลกระทบต่อผู้ที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักจากการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร ซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจ จนทำให้ซึมเศร้าได้ ต้องใช้เวลาเพื่อค่อยๆ ทำใจยอมรับ

การจากไปอย่างไม่หวนคืนของพีฟารีสเปลี่ยนทุกสิ่งที่เราเคยมี เสี่ยงดัง จากจักรเย็บผ้าหายไป และเสียงท่อนอัลกุรอานอันนุ่มนวลหวานของมะกะกลายเป็นเสียง สร้อยเศร้า จริงอยู่ ศรัทธาที่มีต่อองค์อัลลอฮ์ของมะไม่อาจสิ้นคลอนด้วยความตาย แต่เรี่ยวแรงต่อชีวิตที่เหลือของมะก็ได้ปลิวร่วงแว้งกว้างดังใบไม้ที่โรยลงในวัน ฝนพริ้ว และสายลมที่โหมพัดอย่างกราดเกรี้ยวจากสงครามของมัจจุราชในเงามือก็ ไม่เพียงกระทำต่อผืนแผ่นดินอันเคยสงบสุขแต่มันได้กระทำต่อวิถีของมะ ผู้ไม่เคย ออกไปไหนไกลจากหมู่บ้านของตัวเองอยู่เฉยๆ

อีกทั้งความตายนั้นก็แผ่ขยายอำนาจของมันลงในทุกอณูเนื้อของชีวิต
มันกดข่มดวงตาของมะให้อ่อนโรยลงทุกครั้งที่ยับฟ้าขึ้นวางบน โถ้จักร ที่สุด
แล้วความตายก็เป็นฝ่ายชนะ มะวางแผนงานของตัวเองลง และกลายเป็นอีกคน

(พื้นฟ้าในสงคราม, หน้า 29)

มะผู้ต้องทนอยู่ในสภาพที่เศร้าสร้อยเนื่องจากสูญเสียบุตรชายในเหตุวาระเบิด อันเป็นการ
เสียชีวิตก่อนวัยอันควร ทำให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจจนหมดแรงใจในการทำงาน ดังนั้นความ
รุนแรงจากความตายที่กระทำต่อบุคคลหนึ่งย่อมกระทบต่อบุคคลอีกหลายคนเช่นกัน

นอกจากนั้นเด็กที่เคยพบเห็นเหตุการณ์ หรือตกอยู่ในสถานการณ์ที่รุนแรง จะเกิดการ
เรียนรู้จากสิ่งเหล่านั้น เมื่อบ่อยครั้งขึ้นจนกลายเป็นความเคยชินก็อาจเป็นพฤติกรรมเลียนแบบ เนื้อ
จากพฤติกรรมไม่มากพอ อยากรู้อยากลอง ต้องการการยอมรับในกลุ่ม เกิดเป็นการแก้ปัญหาด้วย
ความรุนแรง และเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ

สองข้างถนนมีเด็กจับกลุ่มเล่นฟุตบอลบ้าง เล่นตะกร้อบ้าง ทำทางดูไม่
ออกกว่าจะมีเหตุร้ายอันใดเกิดขึ้น แต่ถ้าสังเกตดีๆ ซึ่งใช้เวลาไม่นาน ก็จะได้เห็น
พฤติกรรมบางอย่างของเด็กเหล่านั้น ที่พอมองออกถึงความผิดปกติ เด็กๆ อายุเจ็ด
แปดขวบหยุดเล่นทันทีที่เห็นรถทหาร ไม่นานก็เกือบทุกคนดึงคอเสื้อของ
ตนขึ้นปิดจมูกและปาก ขณะอีกมือวาดนิ้วเป็นรูปปืนแล้วเล็งมาที่รถทหาร นั่นเป็น
สัญลักษณ์ของการต่อต้านหรือเป่า เด็กเหล่านั้นคือเมล็ดพันธุ์ใดที่ถูกบ่มเพาะ
ขึ้นมา ผมขบถทุกครั้งที่ได้เห็นภาพเหล่านั้น แม้แต่พลทหารผู้ที่ยืนชื่อว่าเข้มแข็ง
ที่สุดในกลุ่มทหารใหม่ ยังใจไม่แข็งพอกับภาพเหล่านั้น

(แดดเขาร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ, หน้า 297)

การสร้างเสริมความรุนแรง นอกจากจะมีผลกระทบในเชิงกายภาพแล้ว นักเขียนยังนำเสนอการ
ก่อตัวของความรุนแรงจากเด็กรุ่นใหม่ ที่ไม่มีใครคาดเดาได้ว่าสิ่งที่พวกเขากระทำเล่นๆ ในวันนี้ใคร
เป็นผู้สอน หรือพวกเขาเอามาจากไหน ทั้งไม่อาจรู้ล่วงหน้าได้ว่าต่อไปในอนาคตจะเกิดอะไรขึ้นกับ
สถานการณ์ความรุนแรง การเลียนแบบเหล่านี้สื่อให้เห็นถึงพฤติกรรมความรุนแรงที่ผู้ใหญ่กระทำ
ได้สะท้อนกลับเข้าไปในตัวเด็ก หากเกิดการปลูกฝังสิ่งผิดๆ ให้เด็ก อนาคตที่คาดหวังถึงความสงบ
คงเป็นไปได้ยาก

4.4.2 ผลกระทบต่อครอบครัว เป็นผลจากความรุนแรงที่มีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ได้รับผลกระทบ อาทิ การสูญเสียสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีปัญหาขาดความรักความเข้าใจ เกิดความห่างเหิน หย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก สามีหรือภรรยาเป็นม่าย บุตรเป็นกำพร้า การขาดความรักความอบอุ่นทำให้เด็กกลายเป็นเด็กเก็บกด มีพฤติกรรมก้าวร้าว ไปเข้ากลุ่มกันเพื่อนคิดยาเสพติด รวมไปถึงการที่ครอบครัวขาดรายได้จากการหยุดงานหรือว่างงานด้วย

หลังเหตุการณ์ที่แมงคาเรืองเข้ามาในบ้าน อับดุลนาแซหายไปในนับแต่วันนั้น ไม่มีใครเห็นเขาอีกเลย

เมาะซงรู้แต่ว่า ป๊ะยังเก็บตัวเงียบกว่าเดิม มีคนเห็นแกนั่งเหม่อลอยเหมือนคนไร้สติ บางคืนก็มีเสียงแกกำลังร้องไห้

เมาะซงกลับไปอยู่กับป๊ะของหล่อนที่บ้านเกิด หล่อนกำลังแพ้ท้อง

(แมงคาเรือง, หน้า 72-73)

ผลกระทบอันเกิดจากการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว ทำให้สมาชิกที่เหลือต้องอยู่อย่างบ้านแตก เมาะซงที่กำลังจะเป็นแม่คนต้องกลับไปบ้านเกิดเนื่องจากสามีคืออับดุลนาแซหายตัวไป กลายเป็นครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ลูกที่กำลังจะเกิดมาต้องขาดพ่อกลายเป็นเด็กกำพร้า อาจส่งผลกระทบต่อเด็กได้ในอนาคต ส่วนพ่อของอับดุลนาแซก็ต้องสูญเสียลูกชายไปอีกหลักจากที่เคยเกิด เหตุการณ์ทำนองนี้มาแล้ว ส่งผลกระทบต่อจิตใจด้วยเช่นกัน

เช่นเดียวกับนวนิยายเรื่อง เล่นเงา เมื่อทหารสังหารหัวหน้าครอบครัว ครอบครัวหนึ่งเพราะอยากได้ภรรยาเขา สุดท้ายหญิงสาวผู้เป็นภรรยาก็ต้องหนีไปอยู่ที่อื่น ทิ้งลูกที่ยังเล็กไว้กับปู่ย่า ทำให้เด็กขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ ครอบครัวไม่ได้อยู่ด้วยกัน

“ลูกเอ๊ย...” เสียงเปาะเจ๊ะอิดโรย “หนีไปอยู่ฝั่งโน้นก่อนเถอะ”

“แล้วลูกแฝดล่ะ” หญิงสาวสวมเข็ม มองไปยังเด็กหญิงสองคนวันห้าขวบ กำลังสะอื้นแผ่วเบาอยู่กับภาพรางเลือนในฝัน ร่างเล็กๆ กำลังกอดกันสั่นสะท้านชัดเจน

“ห่วงตัวเองก่อนเถอะ” เปาะสุ ผู้เฒ่าวัยกว่าหกสิบมีเคราขาวยาว เรียวแหลม ตรงปลาย มองใบหน้าลูกสะใภ้ด้วยแวตาทว่างโย

“หนีไปเถอะ พวกนั้นยังไม่ทำอะไรหรอก” เปาะเจ๊ะผู้เป็นแม่ผัวจ้องใบหน้าลูกสะใภ้ “หนีไปก่อนที่พวกนั้นจะเอาเอ็งไป”

“ฉันเป็นห่วงมะกับปะด้วย” หญิงสาวน้ำตาเอ่อคลอดวงตากลมโต “เลว
จริงๆ”

(รุสนี, หน้า 258-259)

4.4.3 ผลกระทบต่อสังคม คือ ผลกระทบที่เริ่มตั้งแต่ระดับเล็กๆ ในชุมชน ทำให้ผู้คนที่ครั้ง
หนึ่งรู้จักคบหาสมาคมกันเกิดความรู้สึกหวาดระแวง ขาดความเชื่อใจต่อกัน ไม่วางใจคนแปลกหน้า
จนชุมชนนั้นๆ ขาดความสงบสุข

หมู่บ้านแคะและไร่สันแล้วซึ่งความวางใจกัน ชาวบ้านที่เห็นเขาเดินมาแต่
ไกลต่างรีบหลบออกห่าง ไม่มีใครอยากเอาตัวเข้าไปเสี่ยงต่อการถูกจับตามอง
จากสายตาของรัฐ เขารู้สึกโดดเดี่ยว เป็นความโดดเดี่ยวที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับ
ความไม่เข้าใจ มันเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตเขา? ชะเง้อมองออกนอกหน้าต่าง ผุ่น
ยังคงกว้างๆ อยู่บางเบา คิดถึงรุสนีเด็กสาวกำพร้าแห่งหมู่บ้านสันหวัง ไม่ว่าจะ
หันไปมองทางไหนล้วนแล้วแต่เจอดวงหน้าแห่งความหวาดระแวงไม่ไว้ใจกัน
ทั้งสิ้น หมู่บ้านแห่งกำสาบซัดๆ! เขาทิ้งตัวหมดแรง ผล็อยหลับไปด้วยความ
วุ่นวาย

(รุสนี, หน้า 32)

หลังจากที่ตัว ยะหียา ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมไปสอบปากคำเนื่องจากถูกต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อ
ความไม่สงบที่นำกำลังบุกมาถล่มยั้งค่ายของทหาร หลังจากที่เขาถูกปล่อยตัวกลับเนื่องจากไม่มี
ความผิด เมื่อกลับเข้ามาในหมู่บ้านครั้งนี้ กลับรู้สึกราวกับตนเป็นคนแปลกหน้าที่ไม่น่าไว้วางใจ
เพราะไม่ว่าจะเดินไปทางไหนผู้คนในหมู่บ้านก็พากันหลบหน้าเดินหนี มีแต่ความหวาดระแวงจาก
ผู้อื่น

เมื่อชุมชนไม่สงบ ผู้คนไม่ไว้ใจกัน ทำให้สังคมไม่ปลอดภัย เกิดปัญหาอาชญากรรม การ
จลาจล หรือประชาชนอาจโดนลูกหลงได้

สาเหตุที่พวกเราปิดหมู่บ้านและไม่ต้องการให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง ไม่
ว่าทหารหรือตำรวจเข้มานั้น เพราะเราไม่พอใจการกระทำของพวกเขา เราอดทน
มานานแล้ว แต่ครั้งนี้มันหนักหนาสาหัสเกินไป มันลบลู่คู่มั่นกันมากเกินไป

ที่สำคัญ จะให้เราแน่ใจได้อย่างไรว่า เมื่อปิดหมู่บ้านแล้ว คนของเราจะไม่
ถูกอุ้ม หรือถูกฆาตกรรมอย่างเลือดเย็นเช่นนี้อีก

รัฐบอกว่า จะรักษาความปลอดภัยให้พวกเรา ข้าไม่รู้ว่าคนพวกนั้นพูด
ออกมาได้อย่างไร ในเมื่อพวกเขาเพิ่งมาโตะอิหม่ามสะตอปา การ์เดของเราเมื่อ
ไม่กี่วันก่อน

(กรณีฆาตกรรม โตะอิหม่ามสะตอปา การ์เด, หน้า 29-30)

การเข้ามามีอำนาจความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความหวาดระแวงทั้ง
ต่อตัวเจ้าหน้าที่เองและต่อบุคคลที่กลายเป็นผู้ต้องหาซึ่งรัฐจับกุมไปสอบปากคำ เมื่อเกิดเหตุการณ์
เช่นนี้ขึ้นกับใครสักคนในหมู่บ้านแล้ว ก็ย่อมเป็นไปได้ยากที่จะทำให้ผู้ใดกลับมาเชื่อใจเขาได้อีก
เช่นเดียวกันกับเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องมาจากการที่เจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านมักมีปัญหาการขัดแย้งอัน
เนื่องมาจากไม่ได้รับความยุติธรรมต่างๆ การวางอำนาจเหนือชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเห็นว่า
เจ้าหน้าที่รัฐไม่มีความจริงใจต่อพวกตน

อิทธิพลจากสื่อมวลชน ทั้งจากทางอินเทอร์เน็ต เกมคอมพิวเตอร์ล้วนแล้วแต่นำเสนอความ
รุนแรงโดยไม่ผ่านการตรวจสอบอย่างละเอียด ทั้งที่ทราบว่าสื่อเหล่านี้เข้าถึงประชาชนได้
ง่าย และกว้างขวาง อีกทั้งผู้ใช้ส่วนใหญ่อยู่ในวัยนักเรียน ผลกระทบจากอิทธิพลของสื่อมวลชนจึง
มักเกิดในโรงเรียน คือกระทำต่อเพื่อนนักเรียนด้วยกันเอง

ซูโฮมิงเงยหน้าจากตำรา เขาเองก็ได้ดูข่าวเช้าเมื่อวันหยุดที่ผ่าน และเมื่อคืนเขาก็ได้
เห็นโฉมหน้าคนร้าย ที่กองกำลังสันติหะครูปตัวไว้ได้จากหมู่บ้านแห่งหนึ่ง การค้น
บ้านพบหลักฐานเพียงพอที่จะบ่งบอกว่านั้นเป็นคนร้ายแน่ชัด คนร้ายสองคนถูก
จับในสภาพสะบักสะบอม

“เธอคิดว่ายังไงมั้ง?” จ้อยซ์เอ่ยถามเบาๆ ดวงตาเหลือบดูครูที่กำลังสอนอยู่
หน้าชั้นอย่างระวัง

“คิดเหมือนเธอ” ซูโฮมิงตอบอย่างระแวง หากดวงตานั้นยังจับจ้องอยู่ที่
กระดานดำที่ครูกำลังเขียนสูตรเคมี

“ใกล้บ้านเธอไหม?” ซูโฮมิงขยับตัวเล็กน้อย ต้องการบอกจ้อยซ์ให้รู้ว่าเขา
ยึดอึดกับคำถามเช่นนี้

“แขกบ้านเธอน่ากลัวจัง” ประโยคเหล่านี้ทำให้ซูโฮมิงเงยหน้ามองจ้อยซ์

เต็มตา เขาวางปากกาลงบนโต๊ะ ยิ้มน้อยๆ อย่างขมขื่น แล้วบอกว่า “เราเป็นมุสลิม”

(รุสนี, หน้า 76-77)

ผลกระทบต่อสังคมข้อที่ใหญ่ที่สุดจึงไม่พ้นผลที่เกิดต่อประเทศชาติ ไม่เพียงแต่คนในชาติเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบ ต่างชาติที่จะเข้ามาลงทุนธุรกิจ หรือนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจจะมาท่องเที่ยวก็อาจตัดสินใจยกเลิก เกิดความเสียหายในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอันเป็นรายได้หลักของประเทศ กลายเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจระดับชาติไปด้วย

การค้าขายของเขามียอดต่ำลงอีกครั้ง ด้วยสาเหตุจากการเมืองสั่นคลอน ผวนกับความไม่มั่นใจในความปลอดภัยจากการก่อการร้าย หาดใหญ่ซบเซามาปีแล้วปีเล่า นับแต่ระเบิดลูกแรกเมื่อหลายปีก่อน เศรษฐกิจทรุดจมพื้นอย่างยากจะกู้กลับได้

(รุสนี, หน้า 200)

ผลกระทบทางสังคมในภาคธุรกิจท่องเที่ยวอันเป็นปัญหาใหญ่อันเนื่องมาจากเป็นรายได้ที่ทำเงินเข้าประเทศสูง ผู้คนที่ทำการค้าตามพื้นที่ชายแดนย่อมเกิดผลกระทบหากธุรกิจการท่องเที่ยวซบเซา ทั้งตัวละครในเรื่องประกอบอาชีพค้าขาย โดยมีลูกค้าหลักเป็นนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดอยู่ในขณะนี้ทำให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ไปจนถึงระดับประเทศ ทั้งความรุนแรงนี้ก็มาจากทั้งฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบ และการตอบโต้จากเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหาร โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเชื่อว่าความรุนแรงมีสาเหตุมาจากศาสนา ภาษา แต่สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงข้ออ้างเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรง นอกจากศาสนาแล้ว ประวัติศาสตร์ปัตตานี และความเป็นคนเชื้อสายมลายูก็เป็นอีกข้ออ้างเพื่อให้มีเหตุผลในการใช้ความรุนแรงด้วยเช่นเดียวกัน

ดังนั้นการที่รัฐมุ่งกำจัดบุคคลในขบวนการก่อความไม่สงบ หรือขบวนการแบ่งแยกดินแดน ก็ไม่อาจจะทำให้เกิดความสงบสันติได้อย่างแท้จริง เพราะความไม่พอใจที่ผู้คนมีต่อฝ่ายปกครองได้ฝังรากลึกและยังดำรงอยู่มาตลอด สิ่งสำคัญที่จะแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างจึงควรเป็นการให้ความเป็นธรรมที่แท้จริง รวมไปถึงการยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรมที่มีอยู่ในทุกท้องถิ่นด้วย